

Demokratia, kieli ja vallan legitimointi

Katsaus suomalaiseen politiikan tutkimukseen vuonna 1993*

ERKKI BERNDTSON

Vuonna 1973 loin katsauksen suomalaiseen politiikan tutkimukseen otsikolla »Arvot, tarpeet ja yhteiskuntatieteiden metodologia» (Berndtson 1973). Tuo kirjoitus henki nuoruuden innostusta ja viattomuutta, uskoa rationaalisen ja kriittisen keskustelun voimaan tieteen kehittämisessä. Aika on kuitenkin parantanut nämä harhat ja saanut näkemään miten yhteiskuntatieteiden kehitys on enemmän kiinni vallasta kuin kommunikatiivisuudesta.

Politiikkaa tutkivan tieteen kytkennät itse politiikkaan ovat aina olleet läheiset. Ensinnäkin poliittinen kehitys muuttaa tutkimuskohteita ja kysymyksenasetteluja, toisaalta yhteiskunnan poliittisten voimasuhteiden muutokset heijastuvat tutkimusmiljöön luonteeseen (Heiskanen 1983a; Lowi 1992). Demokraattisissa valtioissa poliittinen tai taloudellinen ohjaus eivät kuitenkaan suoraan muokkaa yhteiskuntatieteitä, vaan niiden kehitys on riippuvainen epäsuorista ja hienovaraisista mekanismeista, joiden avulla tiedeyhteisö uusintaa itseään yhteiskunnan sille suomien resurssien ehdollistamana. Yhteiskunnallinen valta on tärkeä reunaehto tutkimukselle, mutta sen seuraukset toteutuvat vain tiedeyhteisön oman mikrovallan kautta. Tieteen valtasuhteista ei koskaan päästä eroon, mutta tutkimuksen kannalta ne muodostuvat ongelmaksi vasta silloin

kun tutkijat ilman kriittistä reflektiota vaihtavat lähestymistapojaan tai teorioitaan pysyäkseen kuvittelemansa muutoksen eturintamassa tai kun he eivät osaa suhtautua varauksellisesti omiin yhteiskunnallisiin näkemyksiinsä ja antavat niiden vaikuttaa suhteeseen kollegojensa kanssa.

Tieteen sisäinen vallankäyttö ulottuu opetuksen kautta tapahtuvasta sosialisatiivisuudesta ja opinäytetöiden arvioinnista uusien tutkijoiden rekrytointiin, julkaisukanavien hallinnasta ja lähdeviitteiden käytöstä asiantuntijalausuntoihin. Opinäytetöiden arvostelussa riittää usein yhden arvosanan lasku tai nosto, virantäytöissä joidenkin määrittäminen ulos kilpailusta keksimällä sopivia kriteerejä. Harvoin kuitenkaan on kyse puhtaasta puoluepolitiikasta, vaan tutkijoiden välisiin suhteisiin vaikuttavat yhteiskunnallisten näkemysten lisäksi yhtä hyvin tutkimusintressien ja teoreettisten näkökantojen yhteisyys, tieteellinen lahjakkuus, strategiset laskelmat kuin puhdas henkilökemia.

Vallankäyttö tiedeyhteisössä on myös siinä mielessä monimutkaista, ettei valtaa voi käyttää miten vain, sillä vaarana on oman uskottavuuden menettäminen. Tieteellinen keskustelu tekee tiedeyhteisöstä periaatteessa demokraattisen, vaikka yliopistojen sisällä useimmiten vallitsee edelleen tiukka virkahierarkia. Vallankäyttö nojaakin usein »näkyttömiin verkostoihin» (Ricci 1984, 262–264), joissa vähättelevät vihjaukset tai valitsemat tieteellisiä ennakkoluuloja hyväksi käytävä kritiikki vahvistaa keskinäistä uskoa omien näkemysten totuudellisuuteen. Tiede on sarja jat-

* Kirjoitus on korjattu ja laajennettu versio Valtio-tieteellisen yhdistyksen vuosikokouksessa 26. 3. 1993 pitämästäni esitelmästä. Kiitän Kyösti Pekosta ja Matti Wierbergiä kommenteista.

kuvia kamppailuja, joissa valtaa käytetään erilaisen symbolien avulla, ja joiden tuloksena tieteenalan kulloinenkin tila määrittyy. Tässä tilanteessa yhteiskuntatieteellinen keskustelu voi olla vain omien asemien puolustamista tai uusien asemien valtausta. Mutta ehkä politiikan tutkimuskin kehittyi juuri näiden konfliktien kautta. Keskustelua siis tarvitaan edelleen.

1. Poliitiikan tutkimuksen viimeaikaisesta kehityksestä

Poliitiikan behavioraalisen tutkimuksen hegeemonisen aseman murruttua 1960-luvun lopulla Yhdysvalloissa ja tieteenalan johtavien auktoriteettien julistettua politiikan tutkimuksen astuneen jälkibehavioraalisen vallankumouksen aikaan (Easton 1969), politiikan tutkimuksen monipuolistuminen legitimoitui. Jälkibehavioraalinen vallankumous merkitsi ennen kaikkea luonnontieteellisen otteen vastustamista politiikan tutkimuksessa, tutkimuksen yhteiskunnallisen relevanssin vaatimusta, empiirisen konservatismiin vastustamista, arvojen liittämistä mukaan tutkimukseen, tutkijoiden moraalisen vastuun korostamista sekä tietämisen ja toimimisen yhteyden osoittamista ja tutkimuksen tietoista politisoimista (Easton 1969, 1052). Yhdysvalloissa jälkibehavioralismiin suuntauksiksi voitiin laskea mukaan ainakin poliittisen filosofian uusi tuleminen, radikaalin tutkimuksen läpimurto yliopistoihin ja teknokraattis/kriittisen policy-analyysin nousu tutkimuksen eturintamaan (Berndtson 1975).

Jälkibehavioraalisen vallankumouksen seurauksena on ollut tutkimuksen pirstoutuminen moniin toisistaan riippumattomiin erikoisaloihin, yhden ainoan oikean metodin korvaaminen useilla kilpailevilla metodeilla ja teoreettisten otteiden moninkertaistuminen (Almond 1990, 13–31). Tieteenalalla ei näytä enää olevan edes yhteistä menneisyyttä, puhumattakaan yhteisestä tulevaisuudesta. Kun yhden lähestymistavan hegemonia on murtunut, mutta uutta hegemoniaa ei ole pystytty rakentamaan, tieteenala elää asemasodan vaihetta, jossa keskustelu eri teoreettisten ja metodisten suuntausten välillä on laimentunut. On parempi olla puuttumatta muiden asioihin, jottei kukaan vahingossakaan puuttuisi omiin (Farr 1988, 728–729). Seurauksena on ollut älyllisen

taistelun korvautuminen byrokraattisella taistelulla. Kamppailua ei käydä ajatuksista, vaan asemista tieteellisissä järjestöissä ja muissa ammattikunnan portinvartijaorganisaatioissa. Poliitiikan tutkimuksesta on tullut oman byrokratiensa vanki.

Asemasodan vaihe antaa myös mahdollisuuden nähdä, että kuten vallankumoukset yleensä, myös jälkibehavioraalinen vallankumous on syönyt lapsensa ja parhaiten siitä ovat selviytyneet ne tutkimusalat, jotka tehokkaimmin vastaavat nykyaikaisen valtion tarpeisiin. Yhdysvalloissa ne ovat mielipidemittaustutkimus (public opinion), policy-analyysi (public policy) ja julkisen valinnan teoria (public choice) (Lowi 1992). Mielipidemittaustutkimukset edustavat tyypillisesti vanhaa behavioraalista tutkimusta, policy-analyysi yhtä jälkibehavioraalisen vallankumouksen teknokraattista osaa ja julkisen valinnan teoria sijoittuu osin kummankin ulkopuolelle. Aatehistoriallinen ja radikaali tutkimus ovat sen sijaan marginalisoituneet tunnustetuiksi (Lindblom 1982), mutta kuitenkin ammattikunnan enemmistön sivuuttamiksi alakulttuureiksi.

Yhtenäisen tieteenalan hajoamista on myös edesauttanut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana tapahtunut tieteenalan globalisoituminen. Jälkibehavioraalisen vallankumouksen aikaan politiikan tutkimus oli vielä leimallisesti amerikkalainen tiede (ks. esim. Truman 1965, 865; Rose 1990, 8). 1960-luvulla alkanut voimakas institutionaalinen kehitys ennen kaikkea Länsi-Euroopassa on kuitenkin ratkaisevasti lieventänyt yhdysvaltalaisen politiikan tutkimuksen ylivaltaa maailmassa. ECPR:n (European Consortium for Political Research) perustaminen vuonna 1970 on tehokkaasti luonut politiikan tutkimuksen eurooppalaista identiteettiä ja kun yhdysvaltalaisen tutkimuksen lähtökohtana on usein ollut amerikkalainen liberalismi ja poliittinen individualismi, eurooppalaisen tutkimuksen kehittyminen on tuonut mukanaan erilaisia älyllisiä traditioita korporatismista marxismiin (McKay 1991, 464). Kun myös muualla maailmassa politiikan tutkimus on alkanut etsiä omia juuriaan (esim. Sunada 1991), ei olekaan ihme, että nykyään eri maissa harjoitettava politiikan tutkimus on painopisteidensä suhteen joskus ratkaisevasti toisistaan poikkeavaa.

Tutkimuksen hajoamisen seurauksena on ollut myös näennäinen yhteiskunnallisen todellisuuden pirstoutuminen. Ei olekaan ihme, että osa poli-

tiikan tutkimuksen nykytilaan tuskastuneista tutkijoista vaatii enenevässä määrin tutkimuksen yhdenmukaistamista (omasta perspektiivistään) ja toinen osa tuntee yhä voimakkaampaa viehtymistä postmodernia ajattelua kohtaan. Jälkibehavioraalista vallankumouksesta on siirrytty postmodernismin haasteeseen.

Postmodernismi on sinänsä sisäisesti ristiriitainen ilmiö; sen edustajien metodiset ja poliittiset näkemykset vaihtelevat (Rosenau 1992), eivätkä kaikki postmoderneiksi kutsutut tutkijat välttämättä ole saamastaan leimasta tyytyväisiä. Kuten jälkibehavioralismin kohdalla aikoinaan, kyse on muutoksen ideasta kun vanhaan ei olla tyytyväisiä, mutta uutta on vielä vaikea hahmottaa. Useille postmodernisteille on kuitenkin yhteistä se, ettei heidän mielestään yleisiä teorioita ole, vaan tutkimuksen pitää hylätä suuret kertomukset ja keskittyä pienten kertomusten tuottamiseen tavoitteena yhteiskunnallisen moniarvoisuuden kuvaaminen. Näkemys on seurausta juuri yhteiskunnallisen todellisuuden pirstoutumisesta. Esimerkiksi Jean-François Lyotardin paralogian käsite (Lyotard 1985, 95–106) viittaa juuri siihen, että yhteiskunnallinen todellisuus on hajonnut entistä monimutkaisemmiksi prosesseiksi, joita ei yhdestä ainoasta perspektiivistä voi ymmärtää. Tiedon asema informaatioyhteiskunnassa onkin oleellisesti muuttunut. Vaihtoehdoksi on jäänyt jäljelle vain tuon todellisuuden hajottaminen (Keane 1987, 9). Totuutta ei ole, on vain sarja jatkuvasti muuttuvia diskursiivisia käytäntöjä.

Muita keskeisiä postmodernismin lähtökohtia on muun muassa kritiikki modernia 'historia kehityksenä' -ajattelua vastaan, sillä nykymaailman ei nähdä olevan millään lailla parempi kuin sitä edeltäneet ajatkaan. Yleensäkin postmodernistit hylkäävät lineaarisen aikakäsitteen, joka on osa yksilön minään kohdistuvaa yhteiskunnallista kontrollia. Yksilö ei olekaan enää subjekti, vaan hajoaa moneen minään hypertodellisessa maailmassa, johon pääsee kiinni vain tekstin kautta. Tekstit sulautuvat kuitenkin diskursiivisiin käytäntöihin, jolloin lukija nousee tekstin tulkinna tekstin tuottajan edelle.

Näin esitettyä postmodernia ajattelua ei luonnollisestikaan ole olemassa sellaisenaan, mutta hahmotus kuvaa kyllä sen keskeisiä piirteitä. Vaikka aatehistoriallisesti postmodernismin voi väittää elävän Nietzschen ja Wittgensteinin jän-

nitteessä, niin jos se kuitenkin kertoo jotain oleellista nyky-yhteiskunnasta, ehkä politiikan tutkijoidenkin olisi mietittävä sen merkitystä tieteenalalleen (Heiskanen 1986). Tähän asti postmodernismin haaste politiikan tutkimuksessa onkin jo näkynyt toisaalta tekstianalyysina, toisaalta ennen kaikkea re-presentaatio-ajatuksen kritiikkinä. Kyse on tällöin tietenkin politiikan tutkimuksen yhdestä keskeisimmästä ongelmasta: demokratian luonteesta. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin kehitystä jälkibehavioralismista postmodernismin Suomen osalta.

2. Jälkibehavioraalinen politiikan tutkimus

Suomalainen politiikan tutkimus on omine erityispiirteineen seurannut tieteenalan yleistä kehitystä varsin hyvin. Kahdessakymmenessä vuodessa myös siinä on tapahtunut selvä professionaalistuminen, jonka tunnusmerkkeinä ovat tutkimuksen määrän ja tason nousu, kansainvälistyminen, rahoitusmahdollisuuksien laajeneminen, tutkijoiden entistä aktiivisempi osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon sekä ammatillisen ideologian vahvistuminen.

Tästä huolimatta tutkijat eivät tunnu olevan kovin tyytyväisiä itseensä, tai eivät ainakaan kollegoihinsa ja koko tieteenalaan. Vuonna 1988 *Politiikka*-lehti julkaisi useita arvioita suomalaisen politiikan tutkimuksen tilasta ja tulevaisuuden haasteista, joista useista saattoi lukea lievää pettymystä tieteenalan saavutuksia kohtaan. Muun muassa tutkimuksen hajoamisen toisistaan riippumattomiin erityisaloihin koettiin vaarantaneen tieteenalan identiteetin ja johtaneen liian kapea-alaiseen tutkimukseen (Anckar 1988).

Myös innovatiivisuuden puute on nähty usein suomalaisen tutkimuksen ongelmana, vaikka teknisen osaamisen suhteen suomalaisilla ei olekaan mitään häpeämistä muiden maiden tutkijoiden rinnalla. Innovatiivisuuden puute näkyy usein liian herkässä tieteellisten muotien seuraamisessa, jolloin jokin metodi, teoria tai henkilö nostetaan koko tieteenalan 'tärkeimmäksi' kehitysvaiheeksi, kunnes seuraavana vuonna keksitään jotain vieläkin 'urauurtavampaa'.

Perusongelma on kuitenkin yksinkertaisesti suomalaisten valtio-oppineiden pieni määrä ja maan periferinen asema kansainvälisessä politi-

kan tutkijoiden yhteisössä. Riippuen laskutavasta Suomessa on noin 40–100 täysipäiväistä poliittikan tutkijaa¹, jotka joutuvat seuraamaan sekä muualla että Suomessa tehtävää tutkimusta. Kun uudet teoreettiset ja metodiset suuntaukset leviävät kansainvälisesti, on niihin perehdyttävä senkin uhalla, että vanhat ja tärkeät tutkimusalueet jäävät hunningolle. Näinhän kävi aikoinaan esimerkiksi behavioralismin sysäessä Suomessa ja monessa muussa maassa institutionaalis-historiallisen tutkimuksen syrjään. Yhdysvalloissa, joka edelleen on ainakin tutkimuksen määrän perusteella johtava valtio politiikan tutkimuksen alalla, tutkijat eivät välttämättä seuraa muuta kuin amerikkalaista tutkimusta. Samalla maan valtavat tutkijaresurssit (noin 15 000 poliittikan tutkijaa) takaavat sen, että maassa voidaan kehittää tieteenalaa sen eri osa-alueilla. Kun pienemmät tutkijayhteisöt yrittävät samaa, seuraa siitä niille välttämättä myös ongelmia (Cairns 1975).

Periferinen tieteellinen asema merkitseekin vastaanottavana osapuolena olemista. Suomalaiset viittaavat amerikkalaisiin, englantilaisiin, saksalaisiin ja ranskalaisiin tutkijoihin, mutta harva heistä viittaa suomalaisiin. Kun periferisen tiedeyhteisön lukumääräisesti pieni tutkijakunta sitten taistelee keskenään asemista ja resursseista merkitsee se sitä, ettei kunnollista keskustelukulttuuria pysty hevin suomalaisen politiikan tutkimukseen syntymään. Tämä vuorostaan edelleen vahvistaa periferista asemaa ja innovatiivisuuden puutetta.

Nämä tendenssit näkyvät varsin hyvin tarkasteltaessa suomalaisen politiikan tutkimuksen kehitystä 1970- ja 1980-luvulla. Jo näiden kahden vuosikymmenen luonteessa on selvä ero, joka paljastaa varsin hyvin tutkimuksen nopeat muutokset, katkokset ja aukot. Helpompaa on itse asiassa löytää aukkoja kuin vankkoja rakenteita. Suomalaiset politiikan tutkijat ovat kyllä kirjoittaneet melkein aiheesta kuin aiheesta, mutta usein kyseessä on vain yksi tai kaksi kansainvälistä

¹ Suomalaisen politiikan tutkijoiden määrää on vaikea tarkasti laskea. Riippuu siitä lasketaanko mukaan vain vakinaiset virat vai myös määräaikaiset. Jälkimmäiset ovat useimmiten jatkokoulutusvirkoja ja niiden haltijat vaihtuvat joskus tiheäänkin. Samaten erilaisilla projektirahoilla työllistetään jatkuvasti tutkijoita. Poliittikan tutkijoiden määrä riippuu myös siitä, lasketaanko mukaan esim. hallintotieteilijät, kunnallistieteilijät, dosentit, jne. Luku n. 40–100 onkin vain viitteenomainen.

keskustelua referoivaa katsausta. Jopa Suomen poliittisen järjestelmän ongelmat ovat varsin heikosti kartoitettuja.²

Kun itse lopetin vuoden 1973 katsaukseni kirjoittamalla, että

»Tarpeisiin ja tiedonintresseihin perustuva tutkimus ei suinkaan merkitse objektiivisen tutkimuksen vaatimuksen hylkäämistä, vaan vain yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen normatiivisen aspektin tunnustamista. Käytännön tasolla se vaatii entistä tarkempaa kvantitatiivista analyysia, joka vuorostaan liittyy yhteiskunnallisen kokonaisprosessin teoreettisiin lähtökohtiin, jolloin tutkimus pitää sopeuttaa aikaisemmin esille tuotuun politiikan tutkimuksen substanssiin historiallisesti, tällä hetkellä yhteiskunnallisen tuotannon, yhteiskuntaluokkien ja valtion muodostamaan kokonaisuuteen» (Berndtson 1973, 246.)

nämä vaatimukset heijastelivat luonnollisesti juuri jälkibehavioraalisen politiikan tutkimuksen ideologiaa. Suomalaiseen politiikan tutkimukseen oltiin juuri tuomassa sekä policy-analyysia että marxilaista yhteiskuntatiedettä, joita symboloi Suomen akatemian vireillepanemat kaksi tutkimusprojektia demokratian ja tasa-arvon tilasta Suomessa. Valtio-opillinen DETA, johtajinaan Ilkka Heiskanen ja Tuomo Martikainen, otti yhdeksi keskeiseksi tutkimukselliseksi lähtökohdakseen juuri policy-analyysin (Heiskanen-Martikainen 1974), kun taas sosiologien TANDEM kehitti marxilaista yhteiskuntatiedettä. En tässä käy analysoimaan policy-analyysia enkä marxismia tieteellisinä lähestymistapoina. Sen sijaan on syytä kiinnittää huomio näiden lähestymistapojen yleiseen kehitykseen Suomessa ja toisaalta DETAn keskeisen tutkimusongelman, demokratian, ristiriitaiseen käsitteellistämiseen projektin sisällä. Kumpikin tarkastelu auttaa osaltaan ymmärtämään suomalaisen politiikan tutkimuksen luonnetta.

Ensimmäinen merkki siitä kuinka suomalaisen politiikan tutkijoiden kiinnostuksen kohteet vaihtelevat nopeasti on havaita yksinkertaisesti,

² Tämä tutkimuksen luonnehdinta perustuu pääasiassa Poliittikka-lehden ja politiikan tutkimuksen laitosten tutkimussarjojen läpikäyntiin viimeiseltä kahdeltakymmeneltä vuodelta. On hämmästyttävää havaita, ettei esimerkiksi suomalaisia puolueita ole tutkittu kovin systemaattisesti. Missä ovat esimerkiksi analyysit puolueiden sisäisistä fraktoista ja valtarakenteista (SKP:n lisäksi)?

että policy-analyysi on kehittynyt yhdeksi tärkeimmistä tutkimusotteista monissa muissa maissa paitsi Suomessa (vrt. Lowi 1992 edellä), jossa se tuntuu vain yksinkertaisesti unohtuneen jonkin. Paradoksaalista on toisaalta myös se, että suomalaisen demokratian tutkimus ei tunnu saaneen pitkällä tähtäimellä mitään ruisketta DETAsta.³ Nykyään kaikki suomalainen politiikan tutkimus tuntuu tutkijoille olevan demokratian tutkimusta, Suomihan on demokratia. Mutta minkälainen demokratia Suomi on, mitkä ovat suomalaisen demokratian erikoispiirteet? Teoreettisesti politiikan tutkijat ovat edelleen liian riippuvaisia muiden maiden tutkijoiden tuotannosta. Suomalaista demokratiaa tarkastellaan turhan ongelmattomasti muiden poliittisten järjestelmien ongelmista syntyneiden teorioiden valossa. Pluralismi, korporatismi tai pluralistinen korporatismi saattavat olla käyttökelpoisia käsitteitä Suomenkin kohdalla, mutta niiden sitominen suomalaiseen todellisuuteen historiallisen ja ideologisen analyysin kautta saattaisi myös osoittaa niiden ongelmat ja johtaa suomalaisen politiikan parempaan ymmärtämiseen.

Se, että DETAsta ei suomalainen demokratia-tutkimus saanut kunnolla vauhtia on ehkä selitettävissä projektin johtajien erilaisilla tavoilla suhtautua demokratiaan ja politiikan tutkimuksen kehittämiseen. Projektin toinen johtaja, Tuomo Martikainen, on ainakin kirjoitustensa perusteella perinteellisen edustuksellisen demokratian kannattaja ja pikemminkin huolestunut sitä uhkaavista vaaroista kuin uusien demokratiamuotojen kehittämisestä. Pohtiessaan yhdessä Risto Yrjösen kanssa kansalaisten osallistumis- ja aktiivi-

suusasteen lisäämistä poliittisen desentralisaation yhteydessä, Martikainen tuntui epäilevän, että »kansalaiset todella haluavat osallistua heitä itseään koskevaan poliittishallinnolliseen päätöksentekoon», sillä »uusien osallistumisväylien avaaminen ei suinkaan johda välttämättä niiden käyttöön, ja jos johtaakin, osallistuminen jopa poliittisen järjestelmän alkeisrutiineihin, (kuten äänestämisen), on alueellisesti ja ammatillisesti erittäin epätasaista». Lisäksi hänen mielestään ei edes periaatteessa ollut hyväksyttävissä ajatusta, että »maksimaalisesti osallistuva yhteiskunta olisi kenellekään ihanteellinen ympäristö» (Martikainen ja Yrjönen 1977, 168–169).

Demokratian kehittäminen oli 'kompleksinen' ongelma ja tutkimuksella oli selvitettävä »yhtäältä kansalaisten halukkuus osallistua hallintoon ja toisaalta erilaisten osallistumisväylien hyödyt vertailevasti sekä näiden yhteensopivuus ja kanavoituminen ammattimaisen virkamieshallinnon rutiineihin» (Martikainen ja Yrjönen 1977, 176). Kyseessä ei ole ollut Martikaisen hetkellinen ajatus, vaan vastaavanlaista argumentaatiota hän on esittänyt myöhemminkin, esimerkiksi selvittäessään Helsingin kaupungin toimeksiannosta lähidemokratian kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia Helsingissä. Tämän selvityksen johtopäätöksinä todetaan muun muassa, että »lähidemokratian toteuttamistapaa koskeva kysymys osoittautuu erittäin pulmalliseksi» ja »lähidemokratian toteuttamisessa tulisi edelleenkin edetä varovaisesti» (Martikainen ja Yrjönen 1984, 48).

Demokratia ja tasa-arvo ovat Martikaiselle filosofisia ongelmia, joita ei tutkimuksella voi edes ratkaista, sillä käytännössä:

»yleiset tasa-arvokriteerit ovat asiallisesti ottaen kuitenkin muuntuneet puhtaasti poliittisen arkikielen fraaseiksi ja ne eivät tarjoa pohjaa julkisia palveluksia koskevalle päätöksenteolle. Esimerkiksi termi 'alueellinen eriarvoisuus' on juuri tuollainen sisällöltään tyhjäksi käynyt fraasi». (Martikainen ja Yrjönen 1977, 173.)

Tältä pohjalta lieneekin luonnollista, että 1980-luvulla Martikaisen päätutkimusalueena on ollut kansalaisten äänestyskäyttäytyminen, poliittiset asenteet ja poliittisen järjestelmän legitimi-teetti. Näitä tutkimalla hän on halunnut löytää juuri vakaan poliittisen järjestelmän edellytyksiä (Martikainen ja Yrjönen 1991, 11–12).

DETA:n toinen johtaja, Ilkka Heiskanen, taas

³ Tavallaan DETA:n työtä tosin jatkoi turkulainen RESPO-projekti 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa (ks. esim. Ankar 1980). Myös Tampereella samoihin aikoihin toiminut PARDEM-projekti (Parlamentaarisen demokratian toimivuus Suomessa) tutki demokratiaa neokorporatismista käydyin keskustelun valossa (Pehkonen 1985). Tekstin ilmaus »pitkällä tähtäimellä» viittaa siihen, että 1980-luvun puolivälin jälkeen kiinnostus demokratian ongelmien tutkimiseen Suomessa tuntuu vähentyneen ratkaisevasti. Toisaalta se viittaa myös siihen, ettei DETA, eivätkä kaksi muutakaan projektia onnistuneet herättämään mitään laajempaa keskustelua demokratiasta Suomessa edes politiikan tutkijoiden keskuudessa. Siitäkin huolimatta, että RESPON puitteissa varsinkin Dag Ankarin tärkeät demokratiateoriaa käsittelevät kirjoitukset olivat alan kansainvälistä huippua (esim. Ankar 1984).

tuntuu unohtaneen demokratian tutkimisen muista syistä. On mielenkiintoista, että Heiskanen tapahtautua demokratiaan on ollut täysin vastakkainen Martikaiselle. Omissa tutkimuksissaan Heiskanen kehitti erilaisia oikeudenmukaisuuden kriteereitä Rawlsiin nojautuen (Heiskanen 1977, 34–41) ja vaati hallintodemokratian sekä osallistuvan lähidemokratian kehittämistä toisaalta kunnallisessa itsehallinnossa, toisaalta suuryritysten hallinnossa. Vaikka vaatimukset olivat osin 'teknokraattisia' (esim. kunnallisten palvelujen tuoton kehittäminen), lähidemokratiolla oli myös 'syvempi' merkitys, mikä tarkoitti yksilöiden ja ryhmien aktiivisuuden ja oma-aloitteisen toiminnan sekä toimintakapasiteetin kehittämistä. Loppujen lopuksi Heiskanen käsittelemät 'teknokraattiset' demokratiavaatimukset eivät hänen mielestään olleet edes riittäviä, vaan seuraavana vaiheena oli lähdeittävä todellisen osallistuvan demokratian kehittämiseen (Heiskanen 1977, 421–423).

Heiskanen mielenkiinto siirtyi 1980-luvulla kuitenkin enemmän kulttuurin, symbolien, tiedonpolitiikan ja politiikan psykologian tutkimukseen (esim. Heiskanen 1983b). Jälleen esimerkki siitä miten pienessä maassa tutkijat usein siirtyvät aiheesta toiseen. Valitettavasti vain osallistuvan demokratian ongelma on tästä syystä jäänyt Heiskaselta ilman jatkokehittelyä.

Jälkibehavioraaliseen vallankumoukseen kuului myös aatehistoriallinen tutkimus ja radikaali yhteiskuntakriittinen tutkimus. Aatehistoriallinen tutkimus tosin ei suurta renessanssia kokenut Suomessa (kuitenkin Palonen 1975). Sen sijaan yhteiskuntakriittistä tutkimusta edusti myös politiikan tutkimuksessa kiinnostuksen suuntautuminen marxilaiseen valtioteoriaan, vaikkakin verrattuna sosiologiaan marxismin vaikutus jäikin politiikan tutkimuksessa vähäiseksi (esim. Hänninen 1982).

Marxismin kohtalo on sinänsä kuitenkin mielenkiintoinen. Suomessa kävi näet niin kuin monessa muussakin maassa. Russell Jacoby (1987) on kuvannut osuvasti yliopistomarxismin tuhoa samanaikaisesti julkisten intellektuellien katoamisen kanssa. Yliopistojen byrokratisoiduttua ja marxismin tullessa puolilegitiimiksi osaksi yhteiskuntatieteitä 1970-luvulla, myös sen edustajat omaksuivat yliopistollisiin hierarkioihin, virkoihin ja kielenkäyttöön liittyvät tavat ja näin menettivät yhteytensä yhteiskuntaan. Yliopistois-

ta tuli heidän kotinsa, kollegoista yleisö, tieteilisistä julkaisuista media. Toisaalta marxismin asema yliopistoissa oli koko ajan vaakalaudalla ja kun 1970-luvun suomalaisten yhteiskuntatieteiden »sota itseään vastaan» (Heiskanen 1983a) päättyi marxismin tappioon, marxilaisten tutkijoiden määrä yliopistoissa alkoi vähetä.

Taustalla oli myös itse työväenliikkeen muutos, joka ei enää tuntunut tarjoavan mahdollisuutta yhteiskunnan muuttamiseen. Kun länsisaksalainen Joachim Hirsch kävi Suomessa syksyllä 1980 puhumassa uusista yhteiskunnallisista liikkeistä (Hirsch-Roth 1981), suomalaiset marxilaiset poliitiikan tutkijat tarroutuivat viimeiseen mahdollisuuteensa. 1980-luvun puolivälin jälkeen tuokin tie tuntui kuljetun loppuun ja monet marxilaiset tutkijat alkoivat ottaa vaikutteita postmodernismista (Hänninen 1986). Liikkeiden tutkimuksesta onkin jäänyt jäljelle enää naistutkimus, jonka tulevaisuus valtio-opissa ei kuitenkaan näytä sekään kovin lupaavalta.⁴

Jälkibehavioralismin nousu ja tuho Suomessa tuntuu jälkikäteen hyvin loogiselta. Tieteenalan heikkojen rakenteiden ansiosta behavioraalinen politiikan tutkimus vaikutti Suomessa lähinnä ohjelmallisella tasolla. Tässä tilanteessa oli helppo tuoda sisään näyttävästi jälkibehavioraalisen vallankumouksen ohjelma, vaikkei sillekään löytynyt kunnollista kasvupohjaa. Suomalaiset tutkijat yksinkertaisesti sekoittivat omiin tarkoituksiinsa erilaisia tutkimusohjelmia ja metodisia sääntöjä ja kutsuivat niitä sitten tilanteeseen so-

⁴ Naistutkimuksen asemaa suomalaisessa politiikan tutkimuksessa kuvaa hyvin seuraava perustelu, joka oli yhtenä syynä sille, että muodollisesti pätevin naispuolinen tutkija sivuutettiin Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin assistentin virkaa täytettäessä. Kyseinen henkilö on tutkinut muun muassa naisten asemaa puolueohjelmissa ja poliittisessa julkisuudessa sekä valtiollista ja kunnallista tasa-arvopolitiikkaa. Hakijoista annettussa lausunnossa todettiin, että tutkija »on omassa aihepiirissään, naistutkimuksessa ilmeisen pätevä tutkija. Hänen pätevyytensä on kuitenkin valtio-opin kannalta suppea ja varsin spesifi. Ajatellen valtio-opin laitoksen tutkimuksen painopisteitä ja kehittämistavoitteita» kyseinen hakija »ei tässä mielessä tue olemassa olevia tutkimuksen ja opetuksen suuntaamistavoitteita. Hakijan tutkimusintressit toteutuisivat paremmin projektirahoituksen turvin kuin valtio-opin laitoksessa» (Tuomo Martikainen, Lausunto valtiotieteelliselle tiedekunnalle yleisen valtio-opin assistentin viran hakijoista 3. 12. 1992, s. 5, Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto).

pivalla nimellä. Siten suomalaiset policy-analyttikotkaan eivät juuri tehneet mitään eroa behavioralismiin (Martikainen ja Yrjönen 1974, 22; Heiskanen 1980, 11–12).

Samaan aikaan suomalaisessa politiikan tutkimuksessa vaikutti myös voimakkaana perinteellisempi tutkimus, jota voitiin edelleen pitää behavioraalisenä (esim. Pesonen ja Sankiaho 1979). Myös sellaiset Yhdysvalloissa lähinnä konservatiivien (tai yhteiskunnallisen laissez faire -ideologian edustajien) ajamat tutkimussuunnat kuin sosiobiologia ja rationaalisen (tai julkisen) valinnan teoria saivat suomalaiset tuloksijansa, joskin mielenkiinto näitä suuntauksia kohtaan on Suomessa ollut vähäistä. Kulttuurisia eroja kuvannee se, että sosiobiologian suomalainen esitaistelija, Tatu Vanhanen (esim. Vanhanen 1978), ja kansainvälisesti tunnettu rationaalisen valinnan johdava teoreetikomme Hannu Nurmi (esim. Nurmi 1987), ovat ilmeisesti tarttuneet tutkimusaiheisiinsa puhtaasta tieteellisestä mielenkiinnosta, sillä julkikonservatiiveja he eivät ainakaan ole.

Erilaisten tieteellisten koulukuntaleimojen taustalla Suomessa on itse asiassa elänyt koko ajan voimakas empiristinen ajattelu, joka tällä hetkellä näyttää nousevan pintaan uudella tavalla. Tämän seurauksena näennäinen behavioralismi – jälkibehavioralismi -vastakkainasettelu on muuttumassa empirismin ja postmodernismin väliseksi ristiriidaksi. Nykyinen empiristinen tutkimus ei kuitenkaan liemmin pyri esittelemään tarkkoja tieteellisiä sääntöjä, vaan korostaa tiedettä ja sen merkitystä yleisesti.

Matti Wiberg esimerkiksi ihmettelee, mihin on unohdettu se, että politiikan tutkimuksen tehtävänä voi olla »myös pelkästään tuottaa poliittisia ilmiöitä ja tapahtumia kuvaavia, selittäviä ja ennustavia tieteellisiä teorioita ja koota niitä ilmentäviä tieteellisiä tosiasioita» (Wiberg 1989, 221). Wiberg ei kuitenkaan ymmärrä, että kun hänen tosiasiansa saavat merkityksensä vain suhteessa muihin tosiasioihin tietyissä teoreettisissa järjestelmissä, ne pakostakin saavat aina myös muun yhteiskunnallisen roolin kuin tiedon tuottamisen. Poliitiikan tutkija osallistuu aina, tahtoen tai tahtomattaan, tiedostaen tai tiedostamattaan, yhteiskunnan poliittisiin kamppailuihin. Vaikka 'tosiasiat' voivat toimia myös yhteiskuntakritiikin välineenä, pohjimmiltaan kyse on kuitenkin empirisistä konservatismista (Easton

1969, 1052).

Ilkka Heiskanen on kuvannut hyvin empirististä konservatismia osoittamalla miten sen ansiosta yhteiskunnallinen todellisuus muuttuu 'sous-realistiseksi'. Jatkuvien politiikka-analyysien, vaaliennusteiden ja tilastojen seurannan ansiosta politiikka saa joukkotiedotusvälineiden kautta itselleen kovan 'realistisen' pinnan, jonka läpi politiikan tutkijat eivät todellisuudessa pysty tunkeutumaan, vaan päinvastoin omilla analyyseillaan, tuloksillaan ja tulkinnoillaan luovat ihmisten identiteettiä ja ainoastaan vahvistavat tätä näennäistä pintaa. Jokainen tutkimustulos ja tosiasia tekee käsityksemme politiikasta 'realistisemmaksi' ja »osallistuu prosessiin, jossa politiikka muuttuu sous-realistiseksi, realistiseksi vain yleisesti hyväksytyjen yksinkertaisten koodien puitteissa» (Heiskanen 1986, 8). Postmodernistien mielestä tilanteen voi korjata vain yhteiskunnan dekonstruktio.

3. Postmoderni politiikan tutkimus Suomessa: tekstianalyysi

Vaikka kielen ja symbolien merkitys on aina tunnustettu politiikan tutkimuksessa (esim. Lasswell, Leites ym. 1949), tekstien (ja kielen) ymmärtäminen politiikkaa konstituivana symbolisen vallan välineenä alkoi saada laajempaa huomiota suomalaisessa politiikan tutkimuksessa vasta 1980-luvun alussa. Viimeisen kymmenen vuoden aikana suomalaiseen valtio-oppiin on kuitenkin muodostunut tältä pohjalta tutkijajoukko, joka voidaan yhdistää postmodernismin nimikkeen alle. Vaikka voidaan väittää, että postmodernin yhteiskunnan pinnan alle voidaan päästä erilaisin menetelmin (ks. esim. Heiskanen 1986, 8), nämä suomalaiset postmodernit politiikan tutkijat ovat kuitenkin nostaneet tekstianalyysin lähes ainoaksi menetelmäkseen, on sitten kyse diskursianalyysista tai retoriikan tutkimuksesta.

En tässä lähde analysoimaan tekstianalyysin suuntauksiakaan tai sen kaikkia edustajia tarkempaa. Minulle suomalaiset tekstianalyttikot tuovat mieleen behavioralistit ja heidän vaatimuksensa tieteen yhdenmukaistamisesta. Erona on vain se, että kun behavioralistit halusivat löytää faktansa numeroiden avulla, tekstejä painottaessaan postmodernistit ovat ihmisiä, joiden mielestä kirjojen lukeminen on elämän suola tai ainakin mer-

kityksellistä toimintaa (esim. Pohjantammi 1990). Maailmassa ei ole sotia eikä pankkikriisejä, vain diskursseja niistä (vrt. Itkonen 1988, 194–195). Tämä ei merkitse sitä, etteivätkö ihmisten merkitysjärjestelmät olisi tärkeitä sotien ja pankkikriisien kannalta (vrt. Alasuutari 1992), mutta harva suomalainen tekstianalyttikko osaa ja ehtii yhdistää kielen yhteiskunnan rakenteen ja toiminnan analyysiin.

Tekstianalyysi ei luonnollisesti ole mikään yhtenäinen metodi tai edes tutkimusalue. Suomalaisessa tekstianalyysissä kyse onkin ainoastaan tekstien korostamisesta primaarina aineistomuotona. Tekstit voivat olla myös mitä tahansa: teollisia artikkeleita (Ahonen 1984), hallinnon dokumentteja (Summa 1989), tutkintovaatimuksia (Pohjantammi 1990), puolueohjelmia (Palonen 1992), jne. Myös niiden analysoimiseen käytetyt menetelmät vaihtelevat: Gadamerin sekä Ricoeurin hermeneutiikka, Perelmanin ja Olbrechts-Tytecan retoriikka-analyysi, Greimasin diskursianalyysi, Foucaultin genealogia, Barthesin sekä Econ semantiikka. Kyse onkin mitä hajanaisimmasta joukosta tutkijoita ja metodeita.

En tämän vuoksi yritäkään arvioida kaikkia mahdollisia suomalaisia tekstianalyttikkoja. Keskityn ainoastaan kommentoimaan Kari Palosta, sillä hän on ainoa, joka on pystynyt luomaan omaa selvää tutkimusohjelmaa. Muut suomalaiset tekstianalyttikot ovat lähinnä muiden ajatusten soveltajia, eikä heistä juuri löydy teoreettisesti mitään omaperäistä. Palonen on sitä paitsi muihin tutkijoihin verrattuna kiitettävän selvänainen ja looginen. Kyse onkin vain siitä, että hänen ohjelmansa on ongelmallinen. Käytän sen hahmottamiseen seuraavassa Palosen teoksen »Tekstistä politiikkaan» ensimmäistä julkaistua versiota (Palonen 1987b) noudattaen Palosen omaa »kuin piru raamattua»- lukuohjetta.⁵

⁵ »Kuitenkin voidaan ... erottaa tulkintatilanteita, joissa säälimätön 'kuin piru raamattua' -periaatteen mukainen, yksipuolisesti vain argumentoinnin heikkouksia esittävä tulkintaote on paikallaan. Lähinnä mieleen tulevat tietysti kanonisoitujen tekstien dekanonisoitilanteet tai kanonisoitujen tulkintojen monopolin horjuttaminen. ...Yhteistä molemmille tapauksille on, ettei arvioinnin suinkaan tarvitse olla 'rakentavaa' tai itse 'vaihtoehtoja' esittävää, vaan tarkasti suunnatut ajatuskokeet ja koe-pallot selviöiden järkyttämiseksi tai ilmeisten ongelmakohtien saamiseksi paremmin näkyville riittävät useinkin murtamaan tekstin tarjoaman vastaansanomattomuuskonsensuksen.» (Palonen 1987b, 70–71.)

Itse asiassa on paradoksaalista, että Palonen on kirjoittanut metodioppaansa. Hän kirjoittaa:

»...tekstintulkintataitoaan voi tietysti...yrittää käyttää hyväksi tutkimuksellisenä asenteena myös erilaisissa käytännön yhteyksissä. Näin tulkitsija voi tietysti arvostella pamfletteja, kirjoittaa puolueohjelmia – vaikka tilaustyönä 'vieraille puolueille' – tai rustailla komiteamietintöjä puhtaasti siltä kannalta, että haluaa kohottaa näiden intellektuaalista tasoa. Mutta näin tehdessään hän helposti ylittää tutkijan vastuun rajat..., esiintyy tekstitulkinna 'asiantuntijan' auktoriteetin turvin ja juntaa läpi omia mielipiteitään tämän varjolla. Toinen mahdollisuus on tietysti antautua juuri tätä tietä turhamaisuuden houkutuksille ja ryhtyä vakavasti kuvittelemaan, että joidenkin puolueohjelmien tai komiteamietintöjen tason kohottamisen kautta voisi 'parantaa maailmaa'.» (Palonen 1987b, 234–235.)

Palonen onkin oikeammassa kuin ehkä itse huomaakaan, sillä hän sekä yrittää ajaa läpi omia mielipiteitään auktoriteettinsa varjolla että selvästi myös kuvittelee parantavansa suomalaisen tekstianalyysin tasoa. Ongelmana on kuitenkin se, että kun ilmeisesti monet Palosen seuraajat kaipaavat metodisia ohjeita töilleen⁶, Palosella ei sellaisia ole tarjolla, vaan »Vastakohtana Totuuteen ja Objektiviisuuteen vetoaville metodioppaille, jotka vaativat tutkimustulosten 'intersubjektiviivista testattavuutta' siten että 'tulokset' ovat samat tutkijasta riippumatta, vetoan tutkijan mielikuvitukseen ja persoonalliseen otteeseen 'tutkimisen' ehtona» (Palonen 1987b, 4), jolloin kriteerit tekstien tulkinnalle »voivat tietysti olla lähes mitä tahansa. Looginen johdonmukaisuus, empiiristen väitteiden paikkansapitävyys, normatiiviset periaatteet, toiminnan menestyksellisyys tai itseisarvoinen politikointikokemus tulevat yhtä hyvin kysymykseen» (Palonen 1987b, 75).

⁶ Tuija Parvikko kirjoittaa eräästä jatkokoulutusseminaarista: »Pätevämmän ja systemaattisemman metodiopetuksen tarve koettiin huutavana. Osoittautui, että kaikki seminaarin osanottajat katsoivat tulkitsevansa tekstejä. Oppi siihen, miten tekstejä tulkitaan, oli kuitenkin toistaiseksi pitänyt hankkia itse muilta tieteen aloilta. Kävättiin kipeästi opastusta siihen, miten tekstejä tulisi lukea ja miten erilaisiin teksteihin pitäisi suhtautua.» (Parvikko 1989, 271.)

Ohjeet ovat tietenkin siinä mielessä hyviä, että ne tarjoavat mahdollisuuden tarpeen mukaan lukea »kuin piru raamattua» mitä tekstiä tahas ja käyttää näin näennäistä metodologiaa luetun tekstin arvostelemiseen. Palonen seuraa tässä sitä varsinkin behavioralistien noudattamaa arvostelutyyliä, jossa ei niinkään kiinnitetä huomiota tutkimuksen tuloksiin kuin niihin menetelmiin, joilla tulokset on saavutettu (ks. esim. Ricci 1984, 39). Hyvä esimerkki on Palosen arvostelu Ilmari Susiluodon teoksesta »The Origins and Development of Systems Thinking in the Soviet Union» (Palonen 1982; ks. myös Susiluoto 1982).

Palosen ohjelma edellyttääkin valtavasti historiallista, yhteiskunnallista ja yhteiskuntatieteellistä tietoa. Kokemusta, jota esimerkiksi nuorilla tutkijoilla ei ole, ja tästä syystä heidän tekstianalysinsä ovat usein mitä sattuu. Kun Palosen työtapa ja moraalit vaativat »vapautta – tai ainakin määrääikaista irrottautumista – sitovista 'ihmissuhteista', jotka sotkisivat tutkimuskoprosessia» ja myös sivuuttamaan »kellonajat ja viikonpäivät, siivouksen ja tiskauksen» (Palonen 1987b, 233), kovinkaan monet eivät Palosen ohjeita pysty noudattamaan.

Palosen metodiopas onkin kokoelma käytännön ohjeita, jotka ovat syntyneet hänen oman tutkimuskokemuksensa perusteella. Joskus ohjeet ovat hyviä, joskus ne ovat huonoja. Itse olen Palosen kanssa samaa mieltä siitä, ettei tekstien tulkintaan ole olemassa oikeaa metodologiaa, vaan suuri osa tekstien tulkinnasta perustuu aina tutkijan mielikuvitukseen. Erilaisia metodisia ohjeita voi tosin käyttää tarpeen tullen apuvälineinä, mutta niiden ei saa antaa kahlita ajattelua.

Ongelmallisenä näen sen sijaan Palosen jyrkän suhtautumisen tekstien yhteiskunnalliseen kontekstiin. Vaikka Palonen hyväksyy kontekstin käsitteen, hän rajoittaa sen käsittämääm ainoastaan tekstiin suoraan liittyvät tekijät: »Toisin sanoen, kontekstilla en tässä tarkoita mitään tekstin ulkopuolista 'paikkaa' tai 'tilaa', tekstin rakaisitettä tai vastapeluria, en yleensä mitään tekstistä erillistä tai sinänsä itsenäistä kokonaisuutta» (Palonen 1987b, 82). Palonen kuitenkin hyväksyy Collingwoodin ja Skinnerin esittämät vaatimukset tutkia tekstejä vastauksina aikakauden kysymyksiin. Ongelma tällöin tietysti on, voidaanko näitä kysymyksiä ymmärtää ilman ulkopuolista 'paikkaa' tai 'tilaa'. Individualismis-

saan Palonen vaistomaisesti pelkää lipsumista lieväänkin holismiin.

Tässä vaiheessa Palonen on tietenkin jo moneen kertaan toistanut, »enhän minä ole mikään postmodernisti!» Niin tai näin, hänen ajatuksensa kuitenkin ovat yhteensopivia monien postmodernistien ajatusten kanssa. Näitä ovat ennen kaikkea intuitiivisen tulkinnan korostaminen tekstejä lukiessa, tutkimuksen ateoreettisuus, dekonstruktioivinen ote yhteiskuntaan sekä moraalinen nihilismi (Rosenau 1992, 89–91, 117–121).

Intuition merkitystä korostettiin jo edellä. Ateoreettisuus on taas johdettavissa Palosen omaksumasta nominalismista:

»Militantin nominalismin kannattajana katson, etteivät mitkään käsitteet, luokitukset jne. ole peräisin 'asian luonnosta' tai 'todellisuudesta' vaan ovat ihmisten keksintöjä ja tällaisina valinnaisia, tulkinnanvaraisia, muutettavissa ja kiistettävissä olevia. Toisin sanoin, ne ovat läpeensä 'poliittisia'. Niille ei ole mitään 'objektiivista' perustetta, mutta ne eivät voi olla muuta kuin 'puolueellisia' suhteessa käyttökohteisiinsa.» (Palonen 1988, 52.)

Looginen johtopäätös »militantista nominalismista» tietenkin on, että Palosen tekstitkin ovat vain hänen omia keksintöjään, tulkinnanvaraisia ja läpeensä poliittisia. Niistä esitetyt tulkinnat eivät ole oikeita tai vääriä, pelkästään käyttökelpoisia tai hyödyttömiä suhteessa erilaisiin tarkoituksiin. Sen lisäksi, että tämä näkemys on väärä, se on myös itseään tuhoava. Palosella ei olekaan pyrkimystä minkäänlaiseen synteisiin. Hän on todellinen dekonstruktioinisti, joka ei halua tunnustaa sitä, että yksittäiset käsitteetkin saavat merkityksensä vain teoreettisissa rakenteissa.

Ateoreettisuus, nominalismi ja totuuden abso-luuttinen kieltäminen johtavat kaikkien diskursioiden tasa-arvoisuuteen (Rosenau 1992, 89) ja moraaliseen nihilismiin (ks. myös Shapiro 1990, 13). Palonen opettaakin, että »ei pidä käsitellä aiheita, joihin ei ole valmis suhtautumaan viileän akateemisesti...sisältää sen, ettei tutkija voi tulostensa perusteella koskaan antaa reseptiä siitä, mitä tutkimuskohteelle pitäisi tehdä» (Palonen 1987b, 233). Myös arvot ovat hänelle osa retoriikkaa ja politiikkaa.

4. Poliitiikan tutkimuksen substanssi ja metodi: muutamia konstruktiiivisia hajahuomioita

Vaikka itse suhtaudunkin myönteisesti moniin postmodernismin väitteisiin nykyisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta ja sen kritiikkiin empiiristä konservatismia kohtaan, Palosen analyysin kautta lienee myös selvää, mistä olen postmodernistien kanssa eri mieltä. Teksteillä, kielellä ja merkityksillä on oma tärkeä paikkansa poliitiikan tutkimuksessa, mutta tekstit eivät ole ainoa poliitiikan tutkimuksen lähde, vaan poliitiikan tutkimuksen on oltava monipuolista, erilaisia aineistoja sekä metodeja käyttävää ja ymmärtävää. On ongelmallista, jos yksi maamme keskeinen poliitiikan tutkija kirjoittaa, että »itse asiassa en ole koskaan suostunut muunlaista kuin tekstejä tulkitsevaa tutkimusta tekemäänkään» (Palonen 1987b, 7). Yhtä ongelmallista on, jos suomalainen poliitiikan tutkimus sortuu empiiriseen konservatismiin tai ei tunne oman tieteenalansa vaihtoehtoisia tutkimussuuntia. Palonenkin (1992, 372) esittelee »kuka vetoaa keneen millä argumentilla» -ketjua perelmanilaisen retoriikan peruskuviona, ilmeisesti huomaamatta, että saman asian on sanonut Harold D. Lasswell jo kauan sitten.

Poliitiikan tutkimus on käsitteellinen, teoreettinen, empiirinen ja käytännöllinen tiede. Viimeiseksi mainitun ominaisuutensa vuoksi se aina myös osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun poliitiikan suunnasta. Tässä keskustelussa on syytä korostaa kahta seikkaa. Ensinnäkin Dag Anckarin (1991, 197) sanoin, poliitiikan tutkimuksen tehtävä on kritiikki, ei neuvonantajana toimiminen. Poliitiikan tutkimuksen täytyy toimia kriittisenä vastavoimana poliittiselle ja taloudelliselle vallalle. Vaikka en Kari Palosen tapaan kaipaakaan joutumista aktiiviseen konfliktiin opetusministeriön toimitsijakaartin suunnittelu-, mittaus- ja kontrolli-ideologian kanssa (Palonen 1988, 51), poliitiikan tutkimuksen autonomiaa suhteessa valtiovaltaan on syytä entistä pontevammin puolustaa näinä tulosvastuun aikoina. Vaikka valtiolla tutkimuksen rahoittajana on periaatteessa oikeus odottaa tutkimukselta 'tulosta', on Harto Hakovirran tapaan oikeutettua myös kysyä, »koskeeko politologian vastinevelvollisuus ensisijassa työnantajaa eli valtiota vai resurssien perimmäistä lähdeä eli yhteiskuntaa»

(Hakovirta 1988, 12). Poliitiikan tutkimuksen tulosvastuu onkin ennen kaikkea demokraattisen yhteiskunnan kehittämisessä, ei vallan legitimoinnissa. Pitkällä tähtäimellä se on myös yhteiskunnan kannalta hyödyllisintä, vaikeivat käytännön poliittikot tätä usein tunnu ymmärtävänkään (Wiberg 1987).

Toiseksi, demokratian kehittäminen edellyttää yhtä hyvin eettistä kuin teoreettista argumentaatiota. Tämä vaatii myös hypoteettista käsitystä 'totuudesta', vaikka mitään lopullista totuutta yhteiskuntatieteissä on koskaan tuskin mahdollista saavuttaa. Pyrkimys 'totuudellisiin' teorioihin kuitenkin tekee yhteiskunnallisen keskustelun rationaaliseksi siinä mielessä, että keskustelijat tietävät mistä keskustelevat ja mitkä ovat toiminnan vaihtoehdot. Teoriat ovat yhteiskunnallisen keskustelun välineitä, niitä pitää kehittää ja ne pitää hylätä tarpeen vaatiessa.

Teorioiden pitää kilpailla keskenään ja samalla niiden on eksplikoitava omat teoreettiset esioletuksensa. Poliitiikan tutkimuksenkin pitää lähteä poliitiikan käsitteestä ja edettävä tästä poliittiseen järjestelmään ja valtioon. Valitettavasti vain harva suomalainen poliitiikan tutkija näin tekee. Useimmille poliitikka (ja oma tutkimusala) tuntuu määrittyvän vain perinteen ja arkiymmärryksen kautta. Kuitenkin vain käsitteellis-teoreettisen tarkastelun avulla on mahdollisuus voittaa poliitiikan tutkimuksen eriytyminen yhä rajatuimpiin erityisaloihin ja niiden kyvyttömyys ymmärtää toisiaan ja yhteiskunnallista kokonaisuutta. Jo hallinto-opin ja kansainvälisen poliitiikan eriytyminen yleisestä poliitiikan tutkimuksesta on vääristänyt kuvaa poliitikasta. Olisikin aika koota poliitiikan tutkijat jälleen yhteen, tutkimaan poliitikkaa.

Ongelma vain on, että ne suomalaiset poliitiikan tutkijat, jotka poliitiikan käsitettä ovat eniten eksplikoineet, eivät ole siitä loogisesti edenneet yhteiskunnan kokonaiskonstituutioon. Vaikka yhdyin Kari Palosen näkemykseen poliitikasta »konfliktisuuntautuneena» toimintana ja inhimillisen elämän aspektina (Palonen 1987b, 20), en ole tyytyväinen Palosen tapaan olla tarkastelematta konfliktien yhteiskunnallista perustaa ja erilaisuutta sekä suhdetta yhteiskuntaan (ks. kuitenkin Palonen 1987a). Palosen ongelma on hänen ateoreettisuutensa ja erittelemätön konfliktipainotteisuutensa. Poliitikassa on kyse kuitenkin

kin yhtä hyvin etu- kuin arvokonflikteista. Konfliktit liittyvät usein resurssien vähäisyyteen, mutta ne voivat olla myös puhtaita arvokonflikteja (esim. kysymys sukunimilainsäädännöstä). Vasta poliittisen prosessin eri puolien erittelyn kautta politiikan käsite saa merkityksensä (tarkemmin Berndtson 1992, 24–28).

Jos politiikan tutkimuksen pitää olla monipuolista ja -arvoista, yhteiskuntakriittistä, demokratian laajentamiseen tähtäävää rationaalista keskustelua erilaisten teoreettisten suuntausten välillä, mitä politiikan tutkimuksen pitäisi sitten tällä hetkellä tutkia? Vaikka kaikki politiikan tutkimuksen ongelmat ovat periaatteessa yhtä tärkeitä, eikä niiden priorisoimiseen ole mitään loogista syytä, nostaisin kuitenkin nykyisenä maailmanlaajuisen muutoksen aikana esiin kaksi politiikan tutkimuksen perustutkimuskohdetta: demokratian ja valtion.

Suomalaisen politiikan tutkimuksen pitäisikin palata tutkimaan demokratiaa. Kun muualla maailmassa demokratian tutkimus ja demokratiateoria ovat saamassa koko ajan uusia jännittäviä käännteitä (esim. Barber 1984), suomalaisen politiikan tutkimuksen haluttomuus tarttua ongelmaan alkaa vaarallisesti muistuttaa tutkijoiden kritiikitöntä suhtautumista poliittisiin päätösten tekijöihin.

Peräänkuulutan myös valtioteorian renessanssia. Tänä yksityistämisen aikana, jolloin tehdään ja sallitaan mitä järjettömämpien suunnitelmien ja päätösten tulla julkisuuteen ja jopa toteutua, valtio on nostettava esiin kriittisesti ja kyttävä valtion tehtäviä ja merkitystä. Nuo tehtävät ovat ennen kaikkea moraalisia. Valtion on ohjattava yhteiskunnallista kehitystä positiiviseen suuntaan. Ei holhoamalla, vaan luomalla mahdollisuuksia. Sen on annettava, mutta myös vaadittava. Toisaalta sen oman toiminnan pitää myös olla järkipäristä ja sen omasta luonteesta lähtevää. Julkisen sektorin tehtävä on muun muassa toteuttaa yhteiskunnan kokonaistoiminnan kannalta hyödyllisiä tehtäviä, jolloin näitä tehtäviä ei voida mitata liiketaloudellisesti. Jos näin tehdään, joudutaan ojasta allikkoon.

Valtion tutkimisen tärkeys on sitäkin ajankohdaisempaa kun näyttää siltä, että tällä hetkellä julkisesta sektorista ovat kiinnostuneet pelkästään ne politiikan tutkijat, jotka ovat suhtautuneet epäillen valtion tehtävien kasvattamiseen jo 1970-luvulla, ja jotka ovat nyt huomanneet mah-

dollisuutensa osallistua näiden tehtävien purkamiseen. Kriittisten ja postmodernien politiikan tutkijoiden on aika palata demokratian ja valtion problematiikkaan, luoden uusia ratkaisuja re-presentaation ongelmaan sekä yksityisen ja julkisen väliseen suhteeseen (Keane 1987, 13). Postmodernistisesta ajattelusta on pelastettava sen rationaalinen ydin ja hylättävä ateoreettisuus sekä nihilismi. On syytä nostaa esiin politiikan tutkija yhteiskunnan omanatuntona. Kysymys vain kuuluu, onko meillä enää omaatuntoa?

LÄHTEET

- Ahonen, Pertti (1984): Valtio-oppi ilman valtiota. Semioottinen tekstianalyysi kerronnallisista rakenteista Jussi Teljon artikkelissa 'Valtio-opin tehtävät ja menetelmät'. *Politiikka* 26:3, s. 240–257 (I) ja *Politiikka* 26:4, s. 313–327 (II).
- Alasuutari, Pertti (1992): Yhteiskunnat hajoavat, meillä tutkitaan merkityksiä. *Sosiologia* 29:4, s. 261–263.
- Almond, Gabriel (1990): *A Discipline Divided. Schools and Sects in Political Science*. SAGE, Newbury Park.
- Anckar Dag (1980): Responsivitet – Om begreppet, företeelsen och forskningsområdet. *Politiikka* 22:1, s. 28–38.
- Anckar Dag (1984): A Definition of Democracy. Teoksessa Dag Anckar ja Erkki Berndtson (toim.), *Essays on Democratic Theory*. Finnish Political Science Association, Ilmajoki, s. 15–33.
- Anckar, Dag (1988): En statskunskap eller flera? *Politiikka* 30:1, s. 14–20.
- Anckar, Dag (1991): Political Science in the Nordic Countries. Teoksessa David Easton, John G. Gunnell ja Luigi Graziano (toim.), *The Development of Political Science. A Comparative Survey*. Routledge, London and New York, s. 187–200.
- Barber, Benjamin R. (1984): *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*. University of California Press, Berkeley.
- Berndtson, Erkki (1973): Arvot, tarpeet ja yhteiskuntatieteiden metodologia. Katsaus suomalaisen politiikan tutkimukseen vuonna 1973. *Politiikka* 15:3, s. 230–250.
- Berndtson, Erkki (1975): Political Science in the Era of Post-Behavioralism. *Scandinavian Political Studies* 10, s. 173–184.
- Berndtson, Erkki (1992): *Politiikka tieteenä. Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. VAPK-kustannus, Helsinki.
- Cairns, Alan C. (1975): Political Science in Canada and the Americanization Issue. *Canadian Journal of Political Science* 8:2, s. 191–234.
- Easton, David (1969): The New Revolution in Political Science. *American Political Science Review* 63:4, s. 1051–1061.

- Farr, James (1988): The States of the Discipline. *Polity* 20:4, s. 727–733.
- Hakovirta, Harto (1988): Onko politologiassa tieteenulkoisia eettisiä velvoitteita. *Politiikka* 30:1, s. 6–13.
- Heiskanen, Ilkka (1977): *Julkinen, kollektiivinen ja markkinaperusteinen. Suomalaisen yhteiskunnan hallintajärjestelmien ja julkisen päätöksenteon ja hallinnon kehitys ja kehittäminen 1960- ja 1970-luvuilla*. DETA 31, Helsinki.
- Heiskanen, Ilkka (1980): Tutkimuksen metateoriasta ja tutkijan valinnoista: yleistä tarkastelua ja DETA-projektin kokemuksia. *Politiikka* 22:1, s. 7–19.
- Heiskanen, Ilkka (1983a): Epilogi: yhteiskuntatieteet, käytännön yhteiskuntateoria ja maamme älyllinen ilmasto. Teoksessa Jaakko Nousiainen ja Dag Anckar (toim.), *Valtio ja yhteiskunta. Tutkielmia suomalaisen valtiollisen ajattelun ja valtio-opin historiasta*. WSOY, Porvoo–Helsinki–Juva, s. 297–335.
- Heiskanen, Ilkka (1983b): Politics Proper vs. the Politics of Knowledge. Teoksessa Ilkka Heiskanen ja Sakari Hänninen (toim.), *Exploring the Basis of Politics. Five Essays on the Politics of Experience, Language, Knowledge and History*. The Finnish Political Science Association, Ilmajoki, s. 57–85.
- Heiskanen, Ilkka (1986): Mihin politiikan tutkimuksen meta-analyysin tulisi nyt johtaa? Legitimoinnista, illusionismista ja sousrealismista transrealismiin, disillusionismiin ja delegitimatioon. *Politiikka* 28:1, s. 1–10.
- Heiskanen, Ilkka ja Martikainen, Tuomo (1974): On Comparative Policy Analysis: Methodological Problems, Theoretical Considerations, and Empirical Applications. *Scandinavian Political Studies* 9, s. 9–22.
- Hirsch, Joachim ja Roth, Roland (1981): 'Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden' yhteiskunnallinen perusta ja näköalat. *Politiikka* 23:1, s. 6–24.
- Hänninen, Sakari (1982): *Aika, paikka, politiikka. Marxilaisen valtioteorian konstituutiosta ja metodista*. Tutkijaliitto, Oulu.
- Hänninen, Sakari (1986): *Valtiosta valtaan*. Tutkijaliitto, Jyväskylä.
- Itkonen, Esa (1988): Kielen vankina. Arvostelu teoksesta Kari Palonen: Tekstistä politiikkaan. *Politiikka* 30:2, s. 193–195.
- Jacoby, Russell (1987): *The Last Intellectuals. American Culture in the Age of Academe*. The Noonday Press, New York.
- Keane, John (1987): *The Modern Democratic Revolution: Reflections on Jean-François Lyotard's La condition postmoderne*. *Chicago Review* 35:4, s. 4–19.
- Lasswell, Harold D; Leites, Nathan ym. (1949): *Language of Politics. Studies in Quantitative Semantics*. George W. Stewart, New York.
- Lindblom, Charles E. (1982): Another State of Mind. *American Political Science Review* 76:1, s. 9–21.
- Lowi, Theodore J. (1992): The State in Political Science: How We Become What We Study. *American Political Science Review* 86:1, s. 1–7.
- Lyotard, Jean-François (1985): *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Vastapaino, Jyväskylä.
- McKay, David (1991): Is European Political Science Inferior To or Different From American Political Science. *European Journal of Political Research* 20:3–4, s. 459–466.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto (1974): *Kollektiivihyödykkeiden tuotanto ja jakelu poliittis-hallinnollisesta näkökulmasta*. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, Sarja C, DETA 10.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto (1977): *Näkökohia julkisten palvelusten tuotannosta ja organisaatiosta Suomessa*. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, Sarja A, N 46.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto (1984): *Lähidemokratia kunnallishallinnossa*. Helsingin kaupunki, Helsinki.
- Martikainen, Tuomo ja Yrjönen, Risto (1991): *Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos*. Tilastokeskus, Tutkimuksia 178.
- Nurmi, Hannu (1987): *Comparing Voting Systems*. Reidel, Dordrecht.
- Palonen, Kari (1975): *Aatetutkimus aatekriittikinä. Erään tutkimusohjelman muodostaminen, kilpailukykyisyyden testaaminen ja soveltuvuus empiiriseen aatetutkimukseen*. Gaudeamus, Helsinki.
- Palonen, Kari (1982): Antroposovjetologia teorialistoriallisena otteena. Arvostelu teoksesta Ilmari Susiluoto: The Origins and Development of Systems Thinking in the Soviet Union. *Politiikka* 24:4, s. 354–357.
- Palonen, Kari (1987a): Poliitiikan ilmiöt vai politiikan ilmiöt? Käsitethistoriallista tarkastelua. *Politiikka* 29:4, s. 305–321.
- Palonen, Kari (1987b). *Tekstistä politiikkaan. Johdatus tulkintataitoon*. Valtio-opin laitos, Jyväskylän yliopisto, Julkaisuja 54.
- Palonen, Kari (1988): Sohaisu herraseuran henkilöpolitiikkaan. *Politiikka* 30:1, s. 50–54.
- Palonen, Kari (1992): Puolueohjelmien retorisisesta luenasta. *Politiikka* 34:4, s. 370–374.
- Parvikko, Tuija (1989): Anne Showstack Sassooinin matkassa. *Politiikka* 31:4, s. 267–271.
- Pehkonen, Juhani (1985): Neokorporatismikeskustelusta tavoitetutkimukseen: katsaus PARDEM-tutkimusprojektiin. *Politiikka* 27:1, s. 28–37.
- Pesonen, Pertti ja Sänkiäho, Risto (1979): *Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisten käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. WSOY, Juva.
- Pohjantammi, Ismo (1990): An Institutionalized Reading Situation. Teoksessa Sakari Hänninen ja Kari Palonen (toim.), *Texts, Contexts, Concepts. Studies on Politics and Power in Language*. Finnish Political Science Association, Jyväskylä, s. 246–261.
- Ricci, David M. (1984): *The Tragedy of Political Science. Politics, Scholarship, and Democracy*. Yale University Press, New Haven.
- Rose, Richard (1990): *Institutionalizing Professional Political Science in Europe: A Dynamic Model*. Paper Presented at the Workshop of the IPSA Research Committee on the Study of Political Science as a Discipline, Paris.
- Rosenau, Pauline Marie (1992): *Post-Modernism and the Social Sciences. Insights, Inroads, and Intrusions*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

- Shapiro, Michael J. (1990): Language and Power. The Genealogical Perspective. Teoksessa Sakari Hänninen ja Kari Palonen (toim.), *Texts, Contexts, Concepts. Studies on Politics and Power in Language*. Finnish Political Science Association, Jyväskylä, s. 12–21.
- Summa, Hilikka (1989): Hallinnon retoriikka ja poliitikkojen synty. Onko retoriikalla vielä merkitystä? *Politiikka* 31:3, s. 159–168.
- Sunada, Ichiro (1991): *The Study of American Politics in Japan: Its State, Trends, and Problems*. Institute of Governmental Studies, University of California at Berkeley. Working Paper 2.
- Susiluoto, Ilmari (1982): Systemiteoria ja historian metodologia. *Politiikka* 24:4, s. 357–359.
- Truman, David B. (1965): *Disillusion and Regeneration: The Quest for a Discipline*. American Political Science Review 59:4, s. 865–873.
- Wiberg, Matti (1987): Mistä saisi uudet saappaat ja silmälasit? *Politiikka* 29:4, s. 345–351.
- Wiberg, Matti (1989): Kuka on äänessä kun asiantuntija puhuu? *Politiikka* 31:3, s. 221–224.